

MEER DAN
90 JAAR
AAN HERINNERINGEN

Lang zal ze leven

Claske Helders-van der Veer

**INKIJK-
EXEMPLAAR**

Hoofdstuk
1 t/m 3

Lang zal ze leven

Lang zal ze leven

Meer dan 90 jaar aan herinneringen

Claske Helders-van der Veer

Eerste druk <i>november 2018</i>	
Copyright © Claske Helders-van der Veer	
Uitgever: Claske's Schrijfhuisje Ontwerp: Ester van der Bijl Fotografie: Babet Hoogervorst Druk: Bal Media	
ISBN: 978-90-828991-0-8 NUR: 600	
www.claskehelders.com	
<i>Alle teksten zijn geschreven op basis van de persoonlijke herinneringen van de geïnterviewde. De gebeurtenissen zoals de geïnterviewde deze herinnert zijn niet gecheckt of onderzocht op feiten. Hier kunnen geen rechten aan worden ontleend.</i>	
De leeftijd genoemd in de intro van het verhaal is de leeftijd van de geïnterviewde op het moment van het interview. De interviews zijn gehouden in de periode van 2015 - 2018.	
Alle transcripten van de interviews en beeld- en geluidsmaterialen worden opgenomen in het archief van Atria, Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis.	
Voorwoord	7
Bitterballen om de huur te betalen	10
Burgemeestersvrouw was ook een baan	14
Een slagersdochter in crisistijd	18
Via luchtpost hielden we contact	22
Het waren soms middeleeuwse taferelen	26
Dansend door het leven	32
Als je kunt geven én ontvangen dan ben je goed voor elkaar	36
Ze noemden mij moeder-overste	44
Van knopen naar kousen	48
Iedere avond een borreltje	52
Mijn leven te paard	56
Mama, help!	60
Er woonde geen sterveling	64
Ons Zeeuwen bin zonnug	68
Met volle teugen	72
De kunst van het zien	76
Dankbetuiging	80

Je kunt de toekomst niet bewust ingaan als je de geschiedenis niet kent. Daarom is het belangrijk dat de verhalen van de zestien vrouwen in 'Lang zal ze leven' blijven bestaan. Ik herken er veel in, het zet mij aan het denken over hoe ik zelf nog in het leven sta. Al lezend ga ik in gedachten weer even terug naar de Tweede Wereldoorlog. We woonden in Amsterdam-Zuid, in een 'doorgangshuis' met onderduikers. Ze kwamen tijdelijk bij ons om weer door te gaan naar een andere plek. Ik heb meegemaakt dat een van de onderduiksters krankzinnig werd. Mijn vader had geregeld dat ze naar een psychiater kon, en ik moest haar even na spertijd naar de hoek van de van straat brengen waar de zenuwarts haar opwachtte.

Er waren veel Joden in Amsterdam-Zuid, wereldwijd zijn er zes miljoen uitgemoord. Dat was zo erg, dat gaat nooit over. Maar wat ik nooit begrepen heb, is dat toen de oorlog voorbij was iedereen weer verder ging, alsof er niets gebeurd was. Er werd gewoon niet meer over gepraat; het is voorbij dus nu gaan we weer verder met wat we moeten doen.

Als je de verhalen leest dan merk je dat de herinneringen uit de jeugd zo veel scherper zijn dan de latere. Het lijkt of maatschappelijke thema's van nu, zoals het klimaat, levensbeëindiging of de wereldproblematiek, langzaam wegvloeien. Terwijl dat soort onderwerpen mij nog dagelijks bezighouden. Daarin zie ik een verschil. Ik ben nog niet zo ver dat ik me berust in wat er in de wereld gaande is. Zelf denk ik dat ik een soort transitiefase verkeer; ik ben nu nog vijf jaar jonger dan de jongste vrouw in 'Lang zal ze leven'. Ik maak me nog iedere dag druk, sta letterlijk nog op de barricaden als het moet.

Theater was en is mijn passie. Ik begon bij Comedia, daarna ging ik bij de Nederlandse Comedie. Vervolgens ontmoette ik acteur en regisseur Steye van Brandenburg (pseudoniem voor 'Steije Nijenbandring de Boer'). Toen ik zwanger werd, kreeg ik een brief waarin stond dat ik nu de mooiste rol van mijn leven ging spelen: de moederrol. Ik werd ontslagen en was verslagen. Verdrietig was ik erover, ik had er zo hard voor gewerkt, ben er jaren kapot van geweest. De tijden zijn anders, maar het is goed om je te realiseren waar we vandaan komen. En dat is niet zo lang geleden.

Nadat mijn kinderen geboren zijn, werd ik gevraagd auditie te doen om omroepster te worden bij de NCRV. Dat beroep bestaat ook al niet meer. Televisie was helemaal niks voor mij, maar ze hebben mij alle kansen gegeven. Mijn mooiste jaren waren in mijn eigen theatercafé, 't Winkeltje in Rotterdam. Vijf dagen per week trad ik vier keer per avond op met cabaret. Samen met onder andere Frans Halsema en Jos Brink, die bij mij zijn carrière begon. Ik wilde jonge mensen een kans geven. Ook waren er besloten partijen waar ik het kabinet van minister-president De Jong en Marga Klompé, de eerste vrouwelijke minister, en de andere ministers mocht ontvangen. Er waren besloten partijen op zondag en op maandag. We hadden officieel plek voor vijftig personen, maar met staanplaatsen erbij konden we 85 mensen kwijt. Het tweede Winkeltje, in het Concertgebouw de Doelen, had plek voor minstens 150 personen. Niemand had ooit verwacht dat we zo succesvol zouden worden.

Zo terugkijkend op mijn eigen leven en op dat van de vrouwen in het boek merk ik dat ik ook dingen van vroeger mis. Wat onder andere bij me opkomt, is bekommernis. Bekommernis om je naasten en om anderen die van buiten onze grenzen komen. Dat mis ik nog het meest. En dat meen ik ook. Het woord hoor je ook niet vaak meer. Alles verandert, niets blijft. Behalve de herinnering, daarom is het zo belangrijk om de verhalen te lezen en te bewaren. Te weten waar we vandaan komen om te begrijpen waar we naar toe gaan.

Ansje van Brandenburg-Pont

Aukje Wijkstra
Geboren:
1924 te Doezum

Bitterballen om de huur te betalen

Al ruim twintig jaar woont mevrouw Aukje Wijkstra (91) in een appartementencomplex in Amstelveen. Ze is niet eens de oudste, maar misschien wel de actiefste bewoner. Als vrijwilligster verkoopt ze nog kaarten voor het koor en helpt ze mee met activiteiten. Ze beheert zelfs de sleutels van het pand, zodat ze kan afsluiten en openen als de beheerder een dagje afwezig is. De medebewoners weten haar altijd te vinden. Haar logeerkamer staat vol met spullen, overgebleven van een bewoonster die onlangs is overleden. Maar haar spullen zijn nog prima te gebruiken voor de bingo. Trots is ze op haar zelfgemaakte kaarten. Ze heeft er zelfs een kaartenrek voor in de woonkamer staan.

Landerijen

“Als kind was ik een zwak poppetje. Ik had geen sterk hart en ik had last van toevallen. Als ik moe was, liet mijn moeder me thuis, omdat ze wist dat ik geen kracht had om een uur naar school te lopen. We woonden in Doezum, in Groningen, op een boerderij. Samen met opa en acht koeien. Mijn moeder werkte op de boerderij en mijn vader was timmerman. De weg naar school liep over landerijen en in de slootjes lagen van die ‘stapjes’, waardoor je makkelijk naar de overkant kon springen. Na de lagere school werkte ik mee op de boerderij, later werkte ik als ‘morgenmeisje’ om wat extra geld te verdienen.”

“Op een zaterdagochtend in februari kwam ik thuis na een bezoek aan mijn oom en tante. Ik was 15 jaar, een vreemde vrouw deed open en stuurde me weg. Ik begreep er eerst niets van en heb me als een klein kind de deur laten wijzen. Later die dag kreeg ik een baby op schoot, dat was mijn zusje.”

Verliefd

“Mijn moeder droeg altijd van die wijde rokken. Ik heb nooit geweten dat ze zwanger was. Mijn zusje sliep bij mij in de bedstee en ging overal heen waar ik heen ging. Ze was mijn kind. Dat gevoel versterkte alleen maar toen mijn moeder overleed toen ik 18 was. Ik had ook nog een oudere zus, maar die was allang het huis uit. Mijn vader hertrouwde al heel snel en ik werd verliefd op Berend, een heel lieve jongen. Hij had geen moeder meer en kwam naast ons wonen. Hij was boerenknecht en werkte af en toe bij ons op de boerderij. Tot het oorlog werd en hij voor de Duitsers ging werken. Lijken vervoeren voor de NSKK (paramilitair onderdeel van de NSDAP red.). En dát had hij nooit moeten doen.”

Ik kocht een grote karbonade, sneed het vlees eraf en nam zelf het bot.

Pakje sigaretten

“Hij kon het niet aan en vluchtte terug naar Nederland. Ik zie hem nog aankomen, het was een maandagmorgen. Hij was ondergedoken in Friesland en ‘s zondags ging ik heel vaak naar hem toe. Dan gingen we in Bakkeveen in de bossen wandelen. Of hij kwam bij mij als de kust veilig was. Hij werd actief binnen de ondergrondse. Mijn oudste zus, echt een bemoeial, zei: ‘Wat doe je met hem? Dat is een vent van niks. Hij heeft vroeger een pakje sigaretten gestolen’. En dat trok ik me zo vreselijk aan, dat ik de verkering heb uitgemaakt. Hij zei: ‘Aukje, hier doe je niet goed aan’. Niet lang daarna is hij door de Duitsers doodgeschoten. Mijn vader is naar de begrafenis geweest. Ik niet, ik kon het niet aan. Ik heb nog altijd een foto van hem in mijn fotoalbum. Daarop heeft hij wel het uniform van de NSKK aan, maar dat kan me niks schelen. Ik had het niet uit moeten maken, maar ja, ik heb het wel gedaan.”

Emigratie

“Niet lang daarna ontmoette ik tijdens een filmavond mijn man. Vlak na de oorlog kregen we vier kinderen. We hadden een kleine boerderij in Drenthe waar we zelf groenten verbouwden. Mijn man werkte bij de zuivel-fabriek, bij de melkontvangst. Toen las hij een advertentie dat ze in Amsterdam buschauffeurs zochten. Je verdiende daar veel meer dan in Drenthe. De Amsterdammers wilden zelf niet meer rijden op de tram en in de bus. Twee jaar lang reisde hij iedere twee weken op en neer van Amsterdam naar Drenthe om bij ons te zijn. In 1956 zijn we verhuisd. Dat was in die tijd echt een emigratie. Ik weet het nog als de dag van gisteren. We verhuisden eind augustus, net voordat de scholen weer begonnen. Met vier kleine kinderen en mijn zusjes in de trein naar Amsterdam. Ik had nog

nooit een trein van binnen gezien. Laat staan Amsterdam. Geuzenveld was toen net gebouwd; er lag alleen nog maar een zandweg voor de deur. Er woonden mensen uit verschillende provincies. Ik kon dus ook lekker mijn eigen dialect nog spreken. Mijn familie zag ik hooguit nog een keer per jaar. Met een verjaardag of als we in de zomer naar Drenthe op vakantie gingen. Ik zorgde voor de kinderen en het huishouden, totdat het helemaal fout ging. Mijn man kon niet van de vrouwtjes afblijven en ging vreemd met de buurvrouw, mijn vriendin, ook nog. In 1969 zette ik hem ‘s nachts de deur uit. Ik stond er helemaal alleen voor. Dat was bittere armoe, hoor.”

Geen spijt

“Maar ik zorgde er wel voor dat mijn twee nog thuiswonende kinderen daar niets van merkten. Ik kocht een grote karbonade, sneed het vlees eraf en nam zelf het bot. Ik werkte zes dagen per week op de groenteafdeling van de Coöperatie en bakte bitterballen op het tennispark. Genoeg om de huur van te betalen. Het zat me toch niet helemaal lekker dat ik die man ‘s nachts uit huis gezet had. Als hem iets overkomt, heb ik misschien eeuwig spijt, dacht ik. Ik wilde hem nog één keer spreken. Ik wist precies dat hij de busdienst reed op het Centraal Station. Dus ik ben op zaterdagavond na mijn werk op het tennispark bij hem in de bus gestapt. Ik zei: ‘Vroeger mochten de meiden ook bij je staan, nou doe ik het’. Hij zei: ‘Vraag jij de scheiding maar aan’. ‘Nee, dat doe ik niet, ik gun jou de vrijheid niet’, antwoordde ik. Uiteindelijk heb ik dat in 1973 toch gedaan. Mijn schoonvader die vond het maar niks dat we uit elkaar waren. Die vond dat je moest bidden. ‘Dat bidden helpt me niks, hij komt nu toch niet terug. Ik wil hem niet eens meer terug’, liet ik hem weten.”

Aukje (links) met haar zussen.

“Een jaar na de scheiding kwam ik voor het eerst terug in Drenthe. Ik was heel mager geworden. Niemand begreep hoe dat kwam, omdat niemand wist dat ik al een jaar gescheiden was. Mijn schoonzus had niets verteld, zo erg schaamde ze zich ervoor. Na een aantal jaar kreeg ik een nieuwe vriend, helaas is hij inmiddels overleden. Met hem heb ik nog 10 jaar samengewoond en mooie tijden meegemaakt. Ik herinner me nog goed dat hij een nieuwe brommer kocht en we daarmee naar Friesland gingen. Over de Afsluitdijk met 30 kilometer per uur. Die reis duurde een halve dag. Zelf deed ik alles op de fiets. Wat te ver was deed ik met het openbaar vervoer, dat paste beter bij mij. En nu ga ik nergens meer naar toe. Als ik terugkijk heb ik geen idee waar ik de kracht vandaan gehaald heb. Ik zeg nu nog wel eens, ik heb genoeg in mijn leven gehad, ik hoef niet meer.” ■

Burgemeestersvrouw was ook een baan

Vanuit haar ruime appartement kijkt mevrouw Hil Bergh (96) uit over de bossen van Epe, richting Apeldoorn. Het is haar 18e huis, een plek waar haar piano en de 500 souvenirpaarden een mooie plek hebben. De paardenverzameling is ooit als een grapje ontstaan. Ze houdt een boekje bij waarin je aan de hand van een nummer precies kunt lezen waar het souvenir vandaan komt. Ze heeft nog iedere twee weken pianoles, samen met een vriendin. Pianospelen en zingen zijn haar door haar vader met de paplepel ingegeven. 'Als je ergens nieuw komt wonen, ga dan naar een vereniging of een clubje. Ga iets doen'. En dat doet ze nog steeds. Ondanks het feit dat ze al ruim 96 is, is ze nog heel erg actief. Ze is onlangs weer geslaagd voor haar rijbewijs en tegen een ritje achterop een tandem dwars door Berlijn zegt ze absoluut geen nee. Ze bekijkt haar leven van dagtot dag. Maar altijd vrolijk en nog vol met ideeën.

De zuivelfabriek

"Ik ben geboren in Friesland, in het dorpje Ee. Maar daar herinner ik me niets meer van. Mijn vader werkte bij een zuivelbedrijf en moest al die fabrieken langs. Later werd hij directeur van de zuivelfabriek in Meerkerk, tussen Gorkum en Utrecht. Daarom verhuisden we, toen ik zes jaar was, naar een huis bij de zuivelfabriek. Achteraf gezien was dat, zeker voor mijn moeder, een soort van emigratie. Mijn moeder stuurde me direct naar de winkel, om een 'pond suiker' te halen. 'Dan kom je in de winkel en dan maak je een praatje om kennis te maken', zei ze dan. Ik en mijn zus Klaaske kregen van mijn vader een tweedehands piano. 300 gulden kostte die en dat was voor die tijd heel wat hoor. Zo konden wij op pianoles. Het leven op de zuivelfabriek was heerlijk. We mochten mee op de hooiwagen en naar de boeren. Als de koeien de wei in gingen dan werd er in de stallen zand gestrooid, in heel mooie figuren. Prachtig vond ik dat."

Hil Bergh-
Schuurmans
Geboren: 1920
te EE

De stad

“Toen ik 10 was verruilden we de zuivelfabriek voor een rijtjeswoning in Kralingen, Rotterdam. Ik weet nog dat ik daar naar school ging en de meester mij naar voren haalde en zei: ‘Kijk dit is nou echt iemand van het platteland, rooie wangen en blond haar’. Hij bedoelde dat niet verkeerd hoor. Na de mulo deed ik de administratie bij een handweverij van Edmond de Cneudt. Prachtige kleden kon die man ontwerpen. Hij was een echte kunstenaar. Hij heeft ook kleden gemaakt voor de Holland-Amerikalijn. Ook had

hij een paar huizen en daar moest ik dan de huur ophalen. Dikwijls kreeg ik dan een bericht door dat ze een nieuw behangetje wilden. Na drie jaar ging ik verder als stenotypiste bij de Rotterdamse Bankvereniging. Ik had steno leren schrijven op muziek. Met z'n dertigen zaten we op een zaal. Al die afschrijvingen moesten we met 10 vingers blind typen. En dan zat er iemand naast je die je werk controleerde. In mijn vrije tijd ging ik samen met mijn zus naar de ‘Jeugdbond voor onthouding’. Er werd in die tijd nogal veel gedronken en deze vereniging moest ervoor zorgen dat dat veranderde. In een jeugdherberg kregen we daar allemaal lezingen en we gingen regelmatig kamperen.”

Oorlogsjaren

“Maar dat kantoorleven bij de bank was niet echt iets voor mij. Ik fietste een keer op de Boompjes in Rotterdam en zag toen een verpleegster lopen. Met zo'n sluiier. Dat vond ik zo leuk, die wilde ik ook. Dus ik besloot dat ik de verpleging in ging. Op 1 mei 1940, ik was toen 19, ging ik naar de Adriaan Stichting voor gehandicapte kinderen. Financieel ging ik er op achteruit, met 30 gulden per maand moest ik rondkomen. Maar ik had dan wel kost en inwoning.

10 dagen later brak de oorlog uit en werd Rotterdam zwaar gebombardeerd. Ik werd meteen in het diepe gegooid. Ik weet nog goed dat er een man werd binnengebracht en voor ik er erg in had, stond ik met een been in mijn hand. Die moest in de vuilnismand. De betere gehandicapte kinderen werden elders ondergebracht, maar er was ook een heel aantal dat achterbleef. Tijdens een bombardement stonden de gehandicapte kinderen in rieten rolstoelen bij elkaar op de gang. Ik weet nog dat een van de kinderen zijn bijbel wilde hebben. Met gevaar voor eigen leven ben ik die gaan halen. Maar dat het gevaarlijk was daar stond je niet zo bij stil, je deed het gewoon.”

Den Haag

“Ondanks de oorlog wilde ik graag verder in de verpleging dus solliciteerde ik bij het Zuidwal ziekenhuis in Den Haag. Echt bang ben ik in die tijd niet geweest. Behalve toen de V1's het Be Zuidenhout bombardeerden. Mijn pianoleraar woonde er. Zijn huis werd totaal verwoest, maar zijn piano kwam er wonderwel ongeschonden uit. Aan het einde van de oorlog kwamen steeds meer tewerkgestelde Hollanders uit Duitsland terug. Die hadden vaak tyfus en werden dan in speciale tyfusbarakken verpleegd. Dat heb ik samen met twee andere verpleegsters gedaan.

Toen de oorlog goed en wel voorbij was, raakte ik zelf ook nog besmet, omdat we geen alcohol en desinfectiemiddelen hadden. Althans, dat dacht ik. De directrice van het ziekenhuis bleek over een enorme voorraad ‘Sunlight zeep’ te beschikken, maar die had ze achter de hand gehouden. Ik was vreselijk boos toen ik dat ontdekte.”

Burgemeestersvrouw

“Na de oorlog ontmoette ik mijn man, Ko Bergh. Het was 1947, maar alles ging nog op de bon. Ook toen we een jaar later wilden trouwen was er nauwelijks iets te koop. Mijn zus regelde een witte trouwjapon en ik kreeg een regenjas gemaakt van lakens. We kregen een mooi huis met rieten dak in Bloemendaal. Hier werd onze oudste zoon Ruud geboren. Ko was ambtenaar en wilde burgemeester worden, dus solliciteerde hij bij de commissaris van de koningin. Zijn eerste secretaris-burgemeestersbaan kreeg hij in Jisp, Noord-Holland. We gingen er in salaris flink op achteruit en kregen een heel gek, groot huis toegewezen waar je door de keukenvloer heen zakte. En we hadden geen geld om dat te laten repareren. Het was een prachtig dorp met 900 inwoners, waar ook onze zoon Hessel geboren werd. Hier hebben we het dorps huis opgericht. Vrouw van de burgemeester was ook een baan hoor, maar dan onbetaald. Bij de sollicitatie werd zelfs gevraagd of ik wel een beetje sociaal was. Ik werd voorzitter van de vereniging voor plattelandsvrouwen. Met dit soort baantjes leer je de bevolking wel heel goed kennen hoor. Maar mijn man was ambitieus en had het na een paar jaar wel gezien. We verhuisden naar Schoorl, waar hij burgemeester werd. En daar kwam ook koningin Juliana op werkbezoek. Ik weet het nog als de dag van gisteren.”

Hoog bezoek

“Ze wilde de Hondsbossche Zeewering bekijken. Zo'n bezoek gaat helemaal volgens protocol, niets wordt aan het toeval overgelaten. Ik mocht ook niet mee, alleen maar kijken. Maar koningin Juliana was pittig hoor. Mijn man zat met haar in de auto, de fanfare voorop en ze reden vlak in de buurt van een bejaardenhuis. Mijn man zei: ‘Neemt u mij niet kwalijk, Hoogheid, maar de bewoners willen u zo graag ontmoeten.’ ‘Nou’, zei ze, ‘dan doen we dat’. En zo gebeurde het, de fanfare liep rechtdoor, maar de auto met koningin Juliana sloeg linksaf. En dat stond natuurlijk weer groots in de krant. We hebben daar een mooie tijd gehad.”

“De laatste baan die mijn man had was in Epe. Het ging er hier wel iets anders aan toe. We kregen geen ambtswoning, maar een huurhuis toegewezen. Wij vonden dat niet erg, hoor, maar als de bakker langs kwam dan zei hij: ‘Mevrouw Bergh, dat kan toch niet?’ Het was nog een tijd waarin mensen die het moeilijk hadden op bezoek kwamen bij de burgemeester om hun verhaal te doen. Dan ging ik met de kinderen naar boven. Tja, dat vond ik geen punt. Ik werd vanuit Arnhem gevraagd om de vrouwenraad op te zetten, om de 23 bestaande verenigingen lid te maken. We hebben veel met elkaar gedaan, het creatief centrum, stichting welzijn ouderen Epe, de wereldwinkel en de muziekschool opgericht. Dat was allemaal nog braakliggend terrein. Maar dat is niet omdat ik de burgemeestersvrouw was, als ik met de vuilnisman getrouwd was dan zou ik het ook zo hebben gedaan.” ■

Een slagersdochter in crisistijd

In mei vierde mevrouw Maaïke Groeneveld haar 93e verjaardag. Ze woont nog zelfstandig in woonzorgcomplex 't Schootsveld in Zaltbommel. Aan de muur hangt een grote foto met daarop alle kinderen, klein- en achterkleinkinderen. Er verschijnt een grote glimlach op haar gezicht als ze over hen vertelt. Tot dik in de 80 werkte ze nog als vrijwilliger in het tegenovergelegen verpleeghuis. Mensen verplegen om het leed te verzachten, dat is wat haar dreef. Ze werd in 1924 geboren in Herwijnen, een klein dorpje in de buurt van Zaltbommel. Als slagersdochter bracht ze al jong het vlees rond, ze kent de regio en de geschiedenis ervan tot in de puntjes. De streek kende grote armoede, iets wat tot op de dag van vandaag grote indruk op haar gemaakt heeft.

Slimme leerling

“Ik was de jongste in het slagersgezin en had twee broers en twee zussen. Mijn vader en moeder hadden een veebedrijf met een slachterij achter het huis. Zeven dagen in de week hard werken. Want op zondag moesten de beesten ook gevoerd worden. Als klein kind was ik veel bij de burens. Daar hadden ze een boomhut en kon je fruit zoeken. Je had totaal geen zorgen. In 1929 verhuisden we naar het nabijgelegen Bruchem. En daar ging ik vanaf mijn zesde naar een christelijke school. Mijn zus kreeg na een paar dagen al een briefje mee dat mijn ogen niet goed waren. Mijn ouders hadden daar

Maaïke Groeneveld-
van der Linden
Geboren:
1924 te Herwijnen

Overal was tbc uitgebroken, ik weet nog dat er negen tentjes in het dorp stonden waar zieke mensen in lagen. Zo kregen ze wat frisse lucht.

nooit iets van gemerkt en geld voor de dokter en een bril was er niet. Ik was een slimme leerling en moest achterin de klas zitten zodat niemand bij mij kon afkijken. Maar omdat mijn ogen zo slecht waren, mocht ik van de meester steeds naar het bord lopen om te lezen wat er stond. Toen ik ouder werd en geen sokken kon stoppen vanwege mijn slechte ogen, kreeg ik toch een bril.”

Bestellingen

“We waren de eerste slager in het dorp en dat was al snel een succes. Mensen kwamen in die tijd niet naar de winkel voor vlees, maar mijn vader en broer gingen langs de deuren om de bestellingen te noteren. Ik hield van slachten, vond het mooi om mee te helpen met het uitbenen. Je kon dan precies zien hoe het lichaam van een varken in elkaar zat. Want mensen aten alleen maar varkensvlees in die tijd. En dan vooral het vette vlees, want daar kon je meteen jus van maken. Alleen in de grote stad aten ze rundvlees. Ik werd al jong ingezet om mee te helpen. Op de fiets met een mand erop, bracht ik het vlees rond. Ik herinner me nog goed dat ik soms bang was, omdat niet iedereen aardig reageerde als ik naar hun idee

te laat met het vlees kwam. Maar daar had mijn vader geen boodschap aan. Hij zette me buiten de deur en zei: ‘Kom maar terug als je alles rondgebracht hebt’. Hij was streng, maar rechtvaardig, ik heb er wel van geleerd om overal op af te gaan. Door het bezorgen, fietste ik door alle nabijgelegen dorpen, door weer en wind. De crisis was uitgebroken, veel mensen hadden geen werk en leefden van de ‘steun’. Ze moesten zich twee keer per dag melden bij het gemeentehuis. Zo konden de ambtenaren controleren of ze niet stiekem wat bijverdienden. Overal was tbc uitgebroken, ik weet nog dat er negen tentjes in het dorp stonden waar zieke mensen in lagen. Zo kregen ze wat frisse lucht. Als mijn vader leverworst maakte dan bewaarde hij de bouillon in een emmertje en zei: ‘Breng dat maar naar de zieken in het dorp. Dan hebben ze tenminste iets krachtigs te eten.’”

November slachtmaand

“Door het katholicisme waren grote gezinnen heel normaal. Ik weet nog dat bij een gezin het 19e kind geboren werd en dat vlak daarna de pastoor kwam vragen wanneer het volgende kwam. Ondanks de armoede. Er was ook een gezin waar de kinderen op zaterdag binnen moesten blijven, omdat moeder dan hun kleren kon wassen. Bijna iedereen droeg klompen, schoenen waren veel te duur. Omdat er voor de meesten geen geld was om vlees te kopen, vonden er veel huisslachten plaats. Er werd een varken vetgemest en dan kwam mijn vader in november, de slachtmaand, om hem te slachten. Dan werd het vlees vier weken in een kuip in de pekkel gelegd. Daarna ging het dan naar een rokerij. Met kerst stond dan het vlees met snijbonen en witte bonen als feestmaaltijd op tafel.”

Landbouwcoöperatie

“Na de crisis volgden de oorlogsjaren. Daar kregen we pas vanaf september 1944 echt mee te maken. Hele dorpen werden weggevaagd. Ook wij zijn als gezin nog een tijdje geëvacueerd. Samen met mijn oudste broer en een kennis uit Ammerzoden ben ik naar Overwoud gefietst, een dorpje tussen Barneveld en Lunteren. Daar sliep ik in het bakhuis, een huisje waar gekookt werd. De mannen sliepen boven de stal. Wonder boven wonder is ons huis gespaard gebleven. In de oorlog heb ik ook mijn man, Hesterus, ontmoet. We trouwden pas in 1949, omdat er voor die tijd geen huizen waren. We konden toen wonen in de bedrijfswoning van de landbouwcoöperatie in Nederhemert, daar werkte mijn man. Dat was voor toen echt een lot uit de loterij. Boeren waren lid van de coöperatie en konden er alles krijgen wat nodig was voor het boerenbedrijf, van machines tot veevoer. Mijn man kwam er als jongste werknemer binnen en ging

uiteindelijk als directeur weg. Ik hielp mee in de bediening als er zakenbezoek kwam. Als de controleurs voor de boekhouding kwamen, dan had ik soms wel vijf man extra te eten. Maar er was in die tijd nog geen restaurant in de buurt dus bespaarde ik het bedrijf geld. Door ze mee te laten eten konden ze doorwerken.”

Verpleging

“Als slagersdochter heb ik altijd EHBO-cursussen gedaan. Snijwonden kwamen nou eenmaal veel voor, dan was het handig als ik ze kon behandelen. Dat ik mijn EHBO-diploma had, kwam ook de directie van het Gasthuis in Zaltbommel ter ore. Ik werd gevraagd of ik mee wilde helpen in de verpleging. Die kans liet ik niet liggen. Maar na een tijdje kreeg ik ontslag, ik had niet de juiste diploma's. Maar niet voor lang. De directrice van een ander verpleeghuis vroeg me terug te komen en na een jaar kon ik alsnog de verpleegopleiding in Utrecht doen. Ik was dolblij, inmiddels 49 en de oudste leerling van de opleiding. Op mijn 51e had ik dan eindelijk mijn diploma op zak. Helaas overleed mijn man niet lang daarna. Ik stond er al jong alleen voor. Gelukkig zijn mijn kinderen altijd een grote steun voor mij geweest. Ik heb de jaren die volgden zinvol besteed door anderen te verplegen en hun leed te verzachten. Ook na mijn 65e had ik er nog geen genoeg van. Na mijn pensioen heb ik nog jarenlang als vrijwilliger in het verpleeghuis gewerkt. Ze konden altijd een beroep op me doen, bijvoorbeeld om mensen naar een specialist in Den Bosch te begeleiden. Toen ik al ruim de 80 gepasseerd was, kreeg ik met regelmaat de vraag wie nu wie begeleidde. Nu woon ik sinds een paar jaar aan de overkant van het verpleeghuis en is het een gek idee dat ik er misschien op een dag zelf woon.” ■

MEER DAN
90 JAAR
AAN HERINNERINGEN

Lang zal ze leven

De zestien vrouwen in dit boek zijn 90+ en nog lang niet uitgepraat. Hun herinneringen zijn van grote waarde voor onze geschiedenis, ze geven kleur en inhoud aan vervlogen tijden. Het is een race tegen de klok, iedere keer als iemand overlijdt verdwijnen de herinneringen. Iedere vrouw in dit boek heeft op haar eigen manier betekenis aan haar leven gegeven. Ze komen uit alle lagen van de bevolking en uit verschillende provincies. Van het luxe leven van een barones tot het eenvoudige bestaan van een slagersdochter in de Betuwe. De oudste geboren in 1912, de jongste in 1927. Door hun verhalen te lezen houd je herinneringen aan alledaagse dingen van vroeger levend.

‘Een mooi kijkje in de ontwikkeling van vrouwen in de afgelopen eeuw. Mooi dat dit bewaard blijft voor ons en volgende generaties.’

Ingrid Regelink

Claske Helders-van der Veer

‘In 2015 leerde ik door een cursus ‘oral history’ hoe bijzonder het is om herinneringen van ouderen vast te leggen. Herinneringen die anders verloren zouden gaan, heb ik geleerd te vangen in een verhaal. Ik was zo enthousiast, dat ik besloot dit boek te schrijven. Hiermee laat ik via verhalen van de geïnterviewden iets achter voor de generaties na ons. Ik zie het als mijn bijdrage aan onze maatschappij.’

